

นวนิยายเรื่องกลืนกาสะลอง : กรณีศึกษาผ่านหลักธรรมทิต 6*

KLIN KASALONG : A CASE STUDY THROUGH SIX DISA (6 DIRECTIONS) DHAMMA PRINCIPLE

จุฑามาศ ศรีระชา, Chuthamat Srirasa
สาขาวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา
Department of Thai language, Faculty of Humanities
and Social Science, Burapha University
E-mail : Chuthamat@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของหลักธรรมทิต 6 ที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง กลืนกาสะลอง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารและเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า หลักธรรมทิต 6 ปรากฏเด่นชัดและมีความสอดคล้องกับนวนิยาย เรื่อง กลืนกาสะลอง คือ 1. ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ มารดาบิดา พบการกระทำของตัวละครในด้านบุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดาและมารดาบิดาย่อมอนุเคราะห์บุตรธิดา 2. ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ พบการกระทำของตัวละครในด้านศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์และครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ 3. ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตรภรรยา พบการกระทำของตัวละครในด้านสามีบำรุงภรรยาและภรรยาย่อมอนุเคราะห์สามี 4. ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย พบการกระทำของตัวละครในด้านบุคคลพึงบำรุงมิตรสหายและมิตรสหายย่อมอนุเคราะห์ตอบ 5. ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน พบการกระทำของตัวละครในด้านนายพึงบำรุงคนงานและคนงานย่อมอนุเคราะห์นาย และ 6. ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ พบการกระทำของตัวละครในด้านคฤหัสถ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์และพระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ความสัมพันธ์ของตัวละครที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการกระทำร่วมกันในอดีตชาติส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ในภพชาติต่อไป แสดงให้เห็นถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในนวนิยาย เรื่อง กลืนกาสะลอง และสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องกรรมและเรื่องภพชาติยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทยสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : นวนิยาย, กลืนกาสะลอง, ทิต 6

* Received 4 January 2021; Revised 4 June 2021; Accepted 7 June 2021

Abstract

The objective of this research article is to examine the relationships of the 6 Directions Dhamma principle appeared in a novel named Klin Kasalong. This research was a documentary research and presenting by analytical description. The results show clearly that this principle was interwoven through the actions of the characters. For the first direction (Purāṭṭhim Disa : the front direction), referring to children-parents relationship, children take care of their parents and, the parents are responsible for nurturing and supporting their children. For the second direction (Dakkhina Disa: the right direction), referring to student-teacher relationship, students are supportive of their teachers; in return, the teachers provide benevolence to the students. For the third direction (Pacchim Disa: the back direction), referring to husband-wife relationship, the husbands nourish and the wives gratify their husbands. For the fourth direction (Uttara Disa: the left direction), referring to friendship, good friends provide support to each other. The fifth direction (Hetatima Disa : the lower direction), referring to employer-employee relationship, the employers provide their employees assistance; at the same time, the employees dedicate themselves to their employers. For the sixth direction (Uparima Disa : the upper direction), referring to layman-monk relationship, laymen patronize the monks and the monks console the laymen in return. The relationships among the characters in the Klin Kasalong novel were the consequences of their actions in the past lives, and this kind of relationship was a Buddhist belief. This can be concluded that the Buddhist belief in the consequence of action and the belief in past life and it was embedded. This reflects the Buddhist beliefs in Karma and past life which were passed from generation to generations in Thai society.

Keywords : Novel, Klin Kasalong, Six Disa (Six Directions)

บทนำ

ตามความเชื่อทางพุทธศาสนามักพบว่ามีความเชื่อเรื่องสังสารวัฏซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ทั้งหลายที่ไม่รู้จักจบสิ้น มนุษย์ที่เกิดมาในแต่ละภพชาติย่อมเคยทำกรรมร่วมกันมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นครมดีหรือกรรมร้าย ตามคติทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเกิดในภพชาติใด หากทำบุญทำกรรมร่วมกันมา ย่อมมีปัจจัยที่ทำให้ต้องกลับมาเกิดร่วมภพชาติกันหรือมีความสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และหากได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือว่าโชคดีกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ เพราะมนุษย์มีโอกาสดำเนินสร้างกรรมดีเพื่อกรรมดีนั้น จะได้ส่งผลให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีและในภายภาคหน้าจะทำให้ผู้นั้นหลุดพ้นจากสังสารวัฏ

เรื่องราวของกรรมนั้นปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนถูกนำมาถ่ายทอดผ่านงานจิตรกรรม งานศิลปกรรม รวมไปถึงงานวรรณกรรม เป็นต้น หากกล่าวถึงงานวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสอดแทรกเกี่ยวกับการทำกรรมร่วมกันและเวียนว่ายตายเกิดหลายภพชาติ คือนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง นวนิยายเรื่องนี้เป็นบทประพันธ์ของ พิสิทธิ์ ศรีประเสริฐ มีนามปากกาว่า เนียรปาดิ พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2551 นวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง เป็น นวนิยายย้อนยุคที่มีฉากตั้งแต่ พ.ศ. 2467 จนถึง พ.ศ. 2580 เนื้อเรื่องกล่าวถึงความรักที่ไม่สมหวังของหมอทรัพย์และกาสะลองในภพอดีต ทั้งสองตัวละครต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่งได้ครองคู่รักกันในภพชาติที่ 3 นอกจากเรื่องราวความรักของหมอทรัพย์และกาสะลองแล้ว นวนิยายเรื่องนี้ยังได้แสดงให้เห็นการทำกรรมร่วมกันของตัวละคร ไม่ว่าภพชาติใด ทุกตัวละครจะมีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันเสมอ ดั่งเนื้อความในนวนิยายเรื่อง กลิ่นกาสะลอง ความว่า “กรรมมันผูกพันมาแต่ชาติปางก่อน จะลบทิ้งเหมือนรอยดินสออันไม่ได้หรอก เขียนสิ่งใดไว้ก็ต้องชดใช้ ชาติที่แล้วผูกสิ่งใดไว้ ยังไม่ได้แก้ ก็ต้องแบกมาแก้กันในชาตินี้” อย่างที่ต่อมากล่าวมาพบ มารู้จักกัน นี่ก็เพราะกรรม เจ้าจะเรียกว่าอะไร” (เนียรปาดิ, 2561, น. 118) จากข้อความแสดงให้เห็นกรรมที่ทำให้ตัวละครมีความสัมพันธ์และผูกพันกัน แม้เกิดในภพชาติใหม่ ทุกตัวละครยังคงมีความสัมพันธ์และมีส่วนเกี่ยวข้องกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังเช่น นายแคว้นกับนางทองใบ ในอดีตชาติเป็นสามีภรรยากันในภพปัจจุบันก็ยังคงกลับมาเกิดเป็นสามีภรรยากันนั่นคือหมอสุนทรกับพุดแก้ว ส่วนช่องปีบในภพอดีตเป็นเจ้านายของเหมย แต่ด้วยจิตอธิษฐานของเหมยก่อนเสียชีวิตว่า หากมีวาสนาต่อกันขอให้ชาติหน้าได้เกิดมาเป็นเพื่อนกับช่องปีบ อยาได้เป็นคนรับใช้เหมือนชาตินี้ ทำให้ภพชาติปัจจุบันช่องปีบคือพิมพ์มาดาเป็นเพื่อนกับหมอกซึ่งในอดีตชาติคือเหมย เป็นต้น ดังนั้นในนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง จึงทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในแบบต่าง ๆ เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ บุตร ภรรยา มิตรสหาย คนรับใช้ คนงาน และพระสงฆ์ ความสัมพันธ์

ดังกล่าวปรากฏตรงกับหลักธรรมทศ 6 ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ของบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม

หลักธรรมทศ 6 คือการจำแนกความสัมพันธ์ของมนุษย์ซึ่งมีต่อมนุษย์ด้วยกันเอง เป็นสัมพันธ์ภาพ อันดีงามที่มนุษย์ทุกคนพึงมีพึงปฏิบัติต่อผู้คนรอบกาย และเป็นหน้าที่ที่มนุษย์ในสังคมควรกระทำเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสุข สัมพันธภาพของคนทุกฐานะล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน จนไม่สามารถละทิ้งซึ่งหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งที่ควรปฏิบัติต่อผู้อื่นได้ในทางพระพุทธศาสนาจึงนำหลักทศมาเปรียบเทียบกับชีวิตในทิศทางที่แตกต่าง เพื่อให้มนุษย์เราดำรงอยู่ซึ่งหน้าที่ในความเป็นมนุษย์ได้อย่างสงบและเป็นสุข (พชร ช่วยเชื้อ, 2551, น. 9) จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงพบว่าหลักธรรมทศ 6 ปรากฏเด่นชัดและมีความสอดคล้องกับนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวละครที่เกี่ยวข้องกันด้วยการกระทำร่วมกันในอดีตชาติส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กันในภพชาติต่อไป

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่อง นวนิยายเรื่องกลิ่นกาสะลอง : กรณีศึกษาผ่านหลักธรรมทศ 6 อันแสดงให้เห็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในนวนิยายและสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องกรรมและเรื่องภพชาติยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทยสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของหลักธรรมทศ 6 ที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง

1.2 รวบรวมนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ผู้แต่งคือ เนียรปาดิ พิมพ์รวมเล่มครั้งที่ 4 พ.ศ. 2561 สำนักพิมพ์แสงดาว

1.3 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทศ 6

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์นวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ผ่านหลักธรรมทศ 6 ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้แก่

2.1.1 ทิศเบื้องหน้า คือ ปุริตถิมทิศ (ทิศตะวันออก) ได้แก่ มารดาบิดา

2.1.2 ทิศเบื้องขวา คือ ทักขิมทิศ (ทิศใต้) ได้แก่ ครูอาจารย์

2.1.3 ทิศเบื้องหลัง คือ ปัจฉิมทิศ (ทิศตะวันตก) ได้แก่ บุตรภรรยา

2.1.4 ทิศเบื้องซ้าย คือ อุตตรทิศ (ทิศเหนือ) ได้แก่ มิตรสหาย

2.1.5 ทิศเบื้องล่าง คือ เหนือทิศ ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน

2.1.6 ทิศเบื้องบน คือ อุปริมทิศ ได้แก่ พระสงฆ์

3. ชั้นสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

นวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง เป็นนวนิยายที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครในแต่ละภพชาติและผลที่เกิดจากการกระทำของตัวละคร ความสัมพันธ์ดังกล่าวปรากฏเด่นชัดและมีความสอดคล้องกับหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ทิศ 6 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทิศเบื้องหน้า คือ ปุรัตถิมทิศ (ทิศตะวันออก) ได้แก่ มารดาบิดา ผู้ให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดูบุตรด้วยความรักและความปรารถนาดี ดังคำกล่าวที่ว่า พรหมาติ มาตาปิตโร มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร ผู้ที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นมารดาบิดา เมื่อได้เป็นแล้วย่อมเป็นตลอดทั้งชีวิต มารดาบิดา สามารถสละความสุขทุกอย่างได้เพื่อบุตร บุตรธิดาจึงควรบำรุงมารดาบิดาทุกโอกาสเพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณของท่าน ในนวนิยายแสดงให้เห็นการกระทำของตัวละครที่ปฏิบัติตนในฐานะของผู้เป็นบุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ในตอนที่นางทองใบป่วยหนัก กาสะลองจึงอยู่เฝ้าแม่ของตนอยู่ไม่ห่าง ความว่า “แต่แม่บ่สบาย ข้าเจ้าบ่มาดูแลบ่ได้ ข้าเจ้ามีแม่คนเดียว ข้าเจ้าบ่อยากเป็นลูกอกตัญญู” (เนียรปาดิ, 2561, น. 399) ข้อความดังกล่าวเป็นช่วงที่กาสะลองมีความทุกข์อย่างหนักเพราะกาสะลองถูกพ่อวางแผนให้แยกจากหมอทรัพย์ผู้เป็นสามี กาสะลองมีความคิดว่าจะต้องกลับไปหาหมอทรัพย์ให้ได้ แต่เมื่อกาสะลองกลับมาถึงบ้านและพบว่าแม่ทองใบป่วยหนัก กาสะลองจึงไม่คิดจะหนีกลับไปหาหมอทรัพย์ เธอพยายามเก็บความทุกข์ที่มีไว้ในใจและเลือกจะอยู่บ้านกับแม่ เพื่อดูแลแม่ในยามที่แม่ป่วยหนักจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ในขณะที่เดียวกันมารดาบิดาย่อมเป็นผู้อนุเคราะห์บุตรธิดา ดังในตอนนี้นางทองใบผู้เป็นแม่กำลังสอนกาสะลองว่าให้เข้าใจความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก เพราะกาสะลองคิดว่าพ่อแม่ไม่รักตนเอง พ่อรักแต่น้องนั่นก็คือซ่องปิบ ความว่า “ป้อแม่ฮักลูกทุกคน แต่จะมากจะน้อยนั่นก็แล้วแต่คน ป้อเจ้าอาจจะทำเหมือนว่าฮักน้องหลาย แต่ลึก ๆ ในใจป้อเจ้าก็ฮักเจ้าจำไว้เน้อ ถ้าเจ้าได้เป็นแม่คนเมื่อใด เจ้าจะฮู้ว่าคนเป็นแม่ฮักลูกทุกคนปานแก้วตาดวงใจ บ่ว่าลูกจะเป็นแม่หญิงหรือป้อจาย เป็นคนดีหรือเป็นคนฮ้าย แม่ทุกคนก็ยอมตายไต่เพื่อลูก” (เนียรปาดิ, 2561, น. 285) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กาสะลองคิดว่าพ่อแม่ไม่รักตนเอง นางทองใบจึงเตือนสติกาสะลองไม่ให้คิดไปในทางที่ผิด พ่อกับแม่รักลูกทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะลูกจะเป็น

อย่างไรพ่อแม่ทุกคนก็ยังรักลูกเสมอ เพียงแค่ลูกแต่ละคนมีความแตกต่างกัน พ่อกับแม่จึงมีวิธีที่แสดงออกต่อลูกแต่ละคนแตกต่างกันเช่นกัน

2. ทิศเบื้องขวา คือ ทักขินทิศ (ทิศใต้) ได้แก่ ครูอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้นำทางลูกศิษย์ให้ไปทางที่ถูกที่ควร เพื่อให้ลูกศิษย์ประสบความสำเร็จและพบเจอแต่สิ่งที่ดีงาม ดังนั้น ผู้เป็นศิษย์จึงควรพึงบำรุงครูอาจารย์ ซึ่งในนวนิยายแสดงให้เห็นการกระทำของหมอทรัพย์ในฐานะของศิษย์ที่แสดงต่อพ่อครูผู้สอนพิเศษให้กับหมอทรัพย์ ความว่า “กระผมสู้ขอรับ” ทรัพย์ขยับตัวเข้ามาตรงหน้าพ่อครู “ฮับผมไว้เป็นศิษย์ด้วยคนเถอะ ผมจะหัดเล่นพิณเป็ยะนี้ไว้เล่นให้เมียฟัง” หมอทรัพย์จึงใจพูดตั้งให้คนในห้องได้ยิน “อันใดในโลกยิ่งยากเท่าใดก็ยิ่งมีค่านัก เหมือนกว่าที่ผมจะได้แม่หญิงคนที่ผมฮักมาเป็นเมีย ผมก็ต้องฝ่าฟันกับอุปสรรคต่าง ๆ มานักหลาย ผึกพิณนี้ยากเท่าใด ผมก็จะพยายาม พ่อครูพยักหน้าอย่างพึงพอใจ หันหน้าไปให้เหล่าหีบพานมีข้าวตอกดอกไม้ส่งให้ชายหนุ่ม “เอ้า ผูกตัวเป็นศิษย์เฮาเถียว” (เนียรปาตี, 2561, น. 534) จากข้อความแสดงให้เห็นความพยายามของหมอทรัพย์ในการที่จะเล่นเครื่องดนตรีที่ตนไม่เคยฝึกฝนมาก่อนและถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่มีความยากในการฝึกหัด หมอทรัพย์เป็นคนเชื่อสายเงินแต่มีความพยายามที่จะหัดเล่นพิณเป็ยะ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองของชาวล้านนาทุกวันหลังจากกินข้าวในตอนเย็นเสร็จแล้ว หมอทรัพย์จะมาฝึกพิณเป็ยะกับพ่อครูด้วยความตั้งใจ ตามหลักทิศเบื้องขวานั้นยังกล่าวถึงหลักของครูอาจารย์ว่า ผู้เป็นครูอาจารย์ย่อมเป็นผู้อนุเคราะห์ศิษย์ มีความปรารถนาดีและชี้ทางสว่างให้แก่ลูกศิษย์ ในนวนิยายปรากฏเหตุการณ์ตอนที่พ่อครูอินถาอนุเคราะห์ลูกศิษย์ทั้งหลาย ความว่า เพราะการปอกเป็ยะนั้นยากหากไม่มีความตั้งใจแน่วแน่ทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้เรียนก็อาจจะล้มเลิกกันไปง่าย ๆ พ่อครูฝึกการวางท่า ดัดสายให้เกิดเสียงมาหลายวันแล้วจนผู้ฝึกทั้งหมดคุ้นเคยกับการประคองพิณอย่างไม่ขัดเขิน (เนียรปาตี, 2561, น. 548) จากข้อความแสดงให้เห็นว่าพ่อครูอินถา ซึ่งเป็นครูผู้สอนการเล่นเครื่องดนตรีให้แก่ลูกศิษย์เป็นผู้วางแผนการฝึกซ้อมให้ลูกศิษย์ สอนลูกศิษย์ด้วยความเข้าใจ และฝึกจนลูกศิษย์คุ้นเคยกับเครื่องดนตรีที่ต้องเรียน การสอนเล่นเครื่องดนตรีต้องใช้ความอดทนเพื่อเคี่ยวเข็ญให้ลูกศิษย์ฝึกฝนจนชำนาญ โดยเฉพาะเครื่องดนตรีพิณเป็ยะที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นยากมาก หากผู้ใดที่ขาดความตั้งใจก็จะยอมแพ้ในการฝึกได้โดยง่าย แต่เมื่อพ่อครูอินถารับทุกคนเป็นลูกศิษย์แล้วยอมสอนให้ลูกศิษย์รู้ศิลปวิทยาในการเล่นเครื่องดนตรีอย่างแจ่มแจ้ง

3. ทิศเบื้องหลัง คือ ปัจฉิมทิศ (ทิศตะวันตก) ได้แก่ บุตรภรรยา ผู้เป็นสามีคือผู้ที่ป็นหัวหน้าครอบครัว การที่หัวหน้าครอบครัวจะประสบความสำเร็จและนำพาครอบครัวให้มีความสุขและความสงบได้ย่อมเกิดจากภรรยาและบุตรเป็นแรงสนับสนุน ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงหลักของสามีภรรยาตามทิศเบื้องหลังนั้น สามีพึงบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ซึ่งในนวนิยาย

พบการกระทำของตัวละครหมอทรัพย์ในการยกย่องกาสะลองซึ่งเป็นภรรยาต่อหน้าคำหอม หญิงสาวที่มาแอบชอบหมอทรัพย์ ความว่า “อ้ายปู้รู้ว่าคำหอมก็ดกกับอ้ายอย่างใด แต่อ้ายหวังให้คำหอมก็คิดเพียงเป็นอ้ายเท่านั้น อย่าเลยไปอย่างอื่น เพราะเจ้าจะผิดหวังเอง ชั่วชีวิตนี้อ้ายมีกาสะลองเป็นเมียอ้ายคนเดียว” (เนียรปาตี, 2561, น. 565) จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความรักของหมอทรัพย์ที่มีต่อกาสะลองอย่างจริงใจ เมื่อหมอทรัพย์รู้ว่าคำหอมแอบชอบตน เป็นเหตุให้กาสะลองเกิดความทุกข์ใจ หมอทรัพย์จึงอธิบายให้คำหอมเข้าใจความรักของตนที่มีต่อกาสะลอง อันแสดงให้เห็นว่าหมอทรัพย์รักกาสะลองมากเพียงใด หมอทรัพย์ไม่เคยนอกใจยกย่องและดูแคลากาสะลองเป็นอย่างดี เพราะกว่าที่ทั้งคู่จะได้รักกันนั้น ต้องร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคมาอย่างยากลำบาก จึงไม่มีสิ่งใดมาทำลายความมั่นคงในความรักของหมอทรัพย์และกาสะลองได้ ทั้งนี้ หากกล่าวถึงภรรยาผู้อยู่เบื้องหลังซึ่งเปรียบเสมือนกับช้างเท้าหลังคอยเป็นแรงสนับสนุนสามีให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ผู้เป็นภรรยายอมอนุเคราะห์สามี ดังในตอนที่กำลังกาสะลองซึ่งเป็นภรรยาของหมอทรัพย์ ถูกขัดขวางความรักจากนายแคว้นและซ้องปีบ ผู้เป็นพ่อและน้องสาวของกาสะลอง หมอทรัพย์จึงวางแผนพากาสะลองหนี ด้วยความช่วยเหลือจากนางทองใบผู้เป็นแม่ของกาสะลองและมัน้ำฟ้าผู้เป็นเพื่อนของหมอทรัพย์จึงทำให้หมอทรัพย์และกาสะลองหนีได้สำเร็จ เมื่อกาสะลองหนีมากับหมอทรัพย์และมาพักอาศัยที่แม่แจ่ม กาสะลองได้เข้าพิธีแต่งงานตามประเพณีกับหมอทรัพย์ หลังจากนั้นกาสะลองก็ปฏิบัติตนในฐานะภรรยาของหมอทรัพย์มิได้ขาดตกบกพร่อง ความว่า ในชีวิตที่ผ่านมา แต่ก่อนแต่ไร ลืมตาขึ้นมาก็เจอแม่ บัดนี้อ้ายทรัพย์เป็นเจ้าของนางแล้วทั้งตัวและหัวใจ นางบิไซสาวจีสาวน้อย อีกต่อไปแล้ว แต่เช้าวันนี้เป็นวันใหม่ ชีวิตใหม่ที่นางจะได้เริ่มอยู่กันเป็นครอบครัวเป็นคู่ผัวตัวเมียที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (เนียรปาตี, 2561, น. 545) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในชีวิตของกาสะลองเคยดูแลเพียงพ่อกับแม่ในฐานะของลูกเท่านั้น แต่ในวันที่เธอได้เข้าพิธีแต่งงานกับหมอทรัพย์แล้ว กาสะลองได้ทำหน้าที่ภรรยาด้วยการดูแลหมอทรัพย์เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเตรียมอาหารให้หมอทรัพย์ทุกวัน กาสะลองใช้ฝีมือในการทอผ้าเพื่อช่วยหมอทรัพย์หารายได้ หรือแม้กระทั่งมีส่วนช่วยให้หมอทรัพย์รักษาหลวงพ่อดีสำเร็จ โดยการยอมเป็นตัวประกัน เพื่อให้หมอทรัพย์ได้รักษาหลวงพ่อดีด้วยวิธีการแพทย์สมัยใหม่ หากกล่าวถึงหน้าที่ของภรรยา กาสะลองได้ทำหน้าที่ของภรรยาได้อย่างสมบูรณ์ เพราะเธอทำด้วยความรักและความเข้าใจที่มีต่อสามี

4. ทิศเบื้องซ้าย คือ อุตตรทิศ (ทิศเหนือ) ได้แก่ มิตรสหาย การเลือกคบมิตรสหายเป็นส่วนสำคัญที่จะนำพาชีวิตไปสู่ทางที่ดีหรือทางตกต่ำ เพราะหากเลือกคบมิตรสหายที่ดีบุคคลผู้นั้นจะเป็นแรงสนับสนุนและนำพาไปสู่ความเจริญ แต่หากมิตรสหายผู้นั้นเป็นคนที่ไม่หวังดีเท่ากับว่ามีศัตรูที่ไว้วางใจอยู่ใกล้ตัว จึงนับว่าเป็นเรื่องอันตรายที่จะมีมิตรเช่นนี้อยู่ในชีวิต มีคำกล่าวพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “ภเชต มิตเตต กลยาณเณ ควรคบมิตรที่ดี” เมื่อกล่าวถึงหลักของ

มิตรสหายตามทิศเบื้องซ้ายนั้น บุคคลพึงบำรุงมิตรสหาย ดังในตอนที่ หมอทรัพย์พยายามอธิบายให้มันฟ้ารู้ว่าหมอทรัพย์ไม่ได้คิดจะแย่งชิงปีหญิงสาวคนที่มันฟ้าหมายปอง ความว่า “อ้ายมันฟ้า ถ้าเราแต่งงานกับชิงชิง อ้ายก็จะไม่มีความสุข อ้ายกับเราก็จะมองหน้ากันไม่ติด เราไม่อยากเสียมิตรดี ๆ อย่างอ้าย” (เนียรปาดิ, 2561, น. 364-365) จากข้อความแสดงให้เห็นความบริสุทธิ์ใจของหมอทรัพย์ที่แสดงความจริงใจด้วยการอธิบายความในใจให้มันฟ้าเข้าใจว่า หมอทรัพย์ไม่ได้คิดจะแย่งชิงปีหญิงซึ่งเป็นหญิงที่มันฟ้าหมายปอง หมอทรัพย์รักกาสะลองและ ไม่อยากเสียมิตรที่ดีอย่างมันฟ้าไป ในทางเดียวกันตามหลักทิศเบื้องซ้าย ผู้เป็นมิตรสหาย ย่อมแสดงความอนุเคราะห์ต่อผู้ที่เป็มิตร ในนวนิยายได้แสดงให้เห็นถึงการกระทำของมันฟ้า ในตอนที่มันฟ้าช่วยหมอทรัพย์พากาสะลองหนีไปให้พ้นจากการบีบบังคับของนายแคว้น ความว่า สิ่งเดียวที่มันมอบให้แก่มิตรคือเกวียนที่มันใช้รับส่งชิงชิงปีหญิงทุกเมื่อเชือวัน กำชับแต่เพียงไปให้ไกล อย่าให้นายแคว้นจับได้อีก (เนียรปาดิ, 2561, น. 385) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงตอนที่มันฟ้าช่วยเหลือหมอทรัพย์และกาสะลองให้หนีจากนายแคว้น และด้วยมันฟ้ามีฐานะยากจน การยอมมอบเกวียนซึ่งเป็นยานพาหนะของตนให้แก่หมอทรัพย์จึงแสดงให้เห็นว่าเป็น การเสียสละสิ่งที่มีค่ามากที่สุดเพื่อมิตรสหาย อีกทั้งมันฟ้ายังยอมเอาตัวเองเข้าไปขวางเพื่อช่วย หมอทรัพย์และกาสะลองให้หนีไปได้จนตัวเองถูกลูกน้องของนายแคว้นซ้อมปางตาย ความเป็นมิตรระหว่างมันฟ้าและหมอทรัพย์จึงเป็นการช่วยเหลือกันในคราวยามมีภัย เป็นที่พึ่ง ให้กันยามทุกข์ยาก แม้ตัวเองจะต้องเสียสละเพียงใดก็ตาม

5. ทิศเบื้องล่าง คือ เหมภูมิทิศ ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน ในการดำรงชีวิตหรือในชีวิต ของการทำงาน ย่อมต้องมีผู้ที่เป็นเจ้านายและคนงานรับคำสั่งหรือปฏิบัติตามเพื่อให้งานนั้น สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี การที่เจ้านายหรือหัวหน้าจะปกครองคนได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มี ทั้งความสามารถ ความเข้าใจในงานนั้น และความโอบอ้อมอารีต่อผู้ที่เป็นคนงาน ในนวนิยาย ได้แสดงให้เห็นว่าผู้เป็นนายได้บำรุงคนงาน ดังการกระทำของหมอทรัพย์และกาสะลองที่มีความ เมตตา ความปรารถนาดีต่อบัวเกียงผู้เป็นเด็กกำพร้าในบ้านของหมอทรัพย์ ความว่า บัวเกียง ก้มหน้าร้องไห้อย่างที่มันไม่เคยทำมาก่อนในชีวิต นายหมอเตรียมการไว้ทุกอย่าง ‘เผื่อพลาด’ อื่นยากาสะลองก็ให้ของมาเสียหมดสิ้น เจ้าตัวน้อยไม่นึกเลยว่าในอนาคตต่อมาเงินทองที่ กาสะลองยกให้นั้น จะช่วยให้มันรอดจากวิกฤตชีวิตได้หลายครั้ง (เนียรปาดิ, 2561, น. 377) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นความเมตตาและความโอบอ้อมอารีของหมอทรัพย์และกาสะลอง ที่มีต่อบัวเกียง เด็กหญิงกำพร้าที่มาอาศัยอยู่บ้านของหมอทรัพย์ หากวันใดบัวเกียงไม่ได้ ไปโรงเรียน บัวเกียงจะไปช่วยงานที่บ้านของกาสะลอง หมอทรัพย์และกาสะลองมีความเมตตา ต่อบัวเกียงมาก ตอนที่หมอทรัพย์จะพากาสะลองหนีไปที่บางกอก จึงคิดจะพาบัวเกียงไปด้วย และจะส่งให้บัวเกียงได้เรียนแพทย์ตามที่บัวเกียงต้องการ เมื่อถึงวันที่ต้องเดินทางไปบางกอก

หมอทรัพย์และกาสะลองถูกจับได้ว่าจะหนีตามกัน จึงทำให้บัวเกียงต้องเดินทางไปบางกอกคนเดียวพร้อมไปกับของมีค่าที่กาสะลองยกให้ หมอทรัพย์ได้เตรียมแผนสำรองไว้อย่างดี ทำให้บัวเกียงได้เรียนแพทย์แม้ว่าหมอทรัพย์กับกาสะลองจะไม่ได้เดินทางไปบางกอกด้วยก็ตาม จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงทำให้บัวเกียงสำนึกในพระคุณของหมอทรัพย์และกาสะลอง บัวเกียงจึงคอยตอบแทนพระคุณ ซึ่งหากเปรียบเทียบตัวละครบัวเกียงกับหลักของคนรับใช้และคนงานตามทิศเบื้องล่างนั้น คนรับใช้และคนงานย่อมอนุเคราะห์นาย ในนวนิยายแสดงให้เห็นการกระทำของตัวละครบัวเกียงในการทดแทนคุณหรืออนุเคราะห์นาย ความว่า “เพราะให้โอกาส จึงต้องคอยแทนคุณ” ทินกฤตไม่เข้าใจที่หญิงชราพูด หากเป็นอีกครั้งที่นิ้วมือฝ่ายผมชี้ตรงมา ยังเขา (เนียรปาดิ, 2561, น. 72) จากตัวอย่างกล่าวถึงบัวเกียงในวัยชรากำลังพูดกับทินกฤต เมื่อบัวเกียงได้พบทินกฤต บัวเกียงก็รู้ทันทีว่าคือ หมอทรัพย์กลับมาเกิดในภพชาติใหม่ บัวเกียงเก็บแหวนทับทิมไว้เพื่อคืนให้หมอทรัพย์ เพราะแหวนวงนั้นเป็นแหวนแต่งงานของหมอทรัพย์กับกาสะลอง บัวเกียงเฝ้ารอวันที่จะตอบแทนพระคุณทั้งสองเพื่อให้ทั้งสองได้กลับมาอยู่ด้วยกันอีกครั้ง

6. ทิศเบื้องบน คือ อุปริมทิศ ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม เป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นแบบอย่างในการประพฤติทางธรรม และชี้ทางสว่างให้แก่ทุกข์สัตว์ คฤหัสถ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์ ดังในตอนที่หมอทรัพย์พยายามรักษาหลวงพ่อกับป่วยเป็นไข้มาลาเรีย แม้ว่าคนในหมู่บ้านจะจับกาสะลองไว้เป็นตัวประกันเพราะไม่เชื่อหมอทรัพย์ เรื่องการรักษาโดยการฉีดยา หมอทรัพย์พยายามรักษาและดูแลหลวงพ่อก่อนจนหายเป็นปกติ ความว่า หมอทรัพย์จิ้มเข็มเล่มเล็กยาวลงไปในผิวเหนียวของหลวงพ่อกันดูอยู่ก็มองอย่างไม่เชื่อถือว่าหายได้อย่างไร ทรัพย์ยังข่มใจรักษาอย่างใจเย็น เขารู้ว่าหลวงพ่อกจะหายเป็นปกติดี (เนียรปาดิ, 2561, น. 526-527) ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นความตั้งใจของหมอทรัพย์ที่รักษาหลวงพ่อกอย่างสุดความสามารถ แม้ว่าหมอทรัพย์จะเป็นคนต่างถิ่นที่เพิ่งเดินทางมาถึงแม่แจ่มก็ตาม แต่หมอทรัพย์ก็มีความตั้งใจในการรักษาหลวงพ่อกและดูแลหลวงพ่อกจนหายดี การที่หมอทรัพย์ประพฤติตนเช่นนี้จึงเป็นการทำตามหน้าที่ของหมออย่างดีที่สุดและเป็นการบำรุงพระสงฆ์ในด้านของการรักษาให้พ้นจากโรคร้ายทั้งปวง อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงหลักของพระสงฆ์ตามทิศเบื้องบนนั้น พระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังในตอนที่หลวงพ่อกเตือนหมอทรัพย์ด้วยความปรารถนาดี เพื่อให้หมอทรัพย์มีสติเตรียมรับกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ความว่า ‘บางเรื่องบางอย่าง อาตมาก็อุบได้ อาตมาบอกนายหมอได้แต่เพียงว่ายามที่นายหมอมมีความสุขก็จงเก็บเกี่ยวช่วงเวลาแห่งความสุขนั้นให้อิ่มเต็มที่เถอะ ยามใดที่นายหมอเป็นทุกข์ จะได้เอาความสุขนั้นมาหล่อเลี้ยงหัวใจ หล่อเลี้ยงชีวิตให้ออกอยู่ต่อไปได้’ (เนียรปาดิ, 2561, น. 538) จากข้อความดังกล่าวหลวงพ่อกได้เตือนหมอทรัพย์ให้เตรียมใจพร้อมรับกับสิ่งที่ต้องเจอในอนาคตด้วยความมีสติ สิ่งใดที่คิดว่ามีความสุข ให้เก็บเกี่ยวสิ่งนั้นเพื่อจะได้หล่อเลี้ยงชีวิตให้ออกอยู่ต่อไปได้

ในยามที่เกิดความทุกข์ หลวงพ่อได้อนุเคราะห์หมอทรัพย์ด้วยความปรารถนาดี แต่เนื่องด้วย ผลกรรมทำให้เกิดอุปสรรคต่าง ๆ ส่งผลให้หมอทรัพย์ต้องพลัดพรากจากกาสะลอง และต้องใช้ เวลาถึง 3 ภพชาติ ทั้งคู่จึงจะได้ครองรักกันอย่างมีความสุข

อภิปรายผลการวิจัย

1. **หลักธรรมทศ 6 เป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับพุทธศาสนิกชนที่ใช้เป็นหลักปฏิบัติ** ในการดำรงชีวิตประจำวัน การอ่านนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง โดยวิเคราะห์ผ่านมุมมอง ของหลักธรรมทางพุทธศาสนาทศ 6 นั้น จึงทำให้ผู้อ่านหันกลับมาพิจารณาถึงหน้าที่ของตน ตามหลักทศ 6 เพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น หากผู้ใดปฏิบัติตามหลักของทศ 6 คือ รู้หน้าที่ว่าตนเองอยู่ในหน้าที่ใดและควรปฏิบัติตนอย่างไร ผู้นั้นย่อมพบแต่ความสุขสงบ ในชีวิต แต่หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของตน ผู้นั้นจะพบกับความทุกข์และหาความสุขสงบ ไม่ได้ หลักธรรมทศ 6 นอกจากจะเป็นหลักธรรมที่ให้แต่ละบุคคลตระหนักรู้หน้าที่ของตนเอง แล้ว หลักธรรมดังกล่าวยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของคนในสังคม อันเป็นการปฏิบัติตน ต่อผู้อื่นอีกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ปรัตถิมทศในพุทธปรัชญาเถรวาท ของ ธนกร วงศกรฉัตร (2561, น. 103) ที่กล่าวว่า “ทศ 6 ในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็น หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ในชีวิตประจำวัน มีความสัมพันธ์กันในหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ทั้งทางภาครัฐ และเอกชน มนุษย์เป็นสัตว์สังคมติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตั้งแต่สถาบันเล็กสุดของสังคมคือสถาบัน ครอบครัว จนถึงใหญ่สุดของสังคมคือสถาบันชาติ บุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น ต้องเป็นคนที่มึนุษย์สัมพันธ์ดี มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ประจำใจมีหลักธรรมยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต” มนุษย์ทุกคนย่อมมีความสัมพันธ์ กับบุคคลรอบข้างและต้องรู้จักรับผิดชอบความสัมพันธ์นั้น ไม่ว่าจะเป็นการรู้จักทดแทนพระคุณ บุพการี การไม่นอกใจและไว้วางใจต่อบุคคลที่เรารัก การปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีด้วยการบำรุงพระพุทธรูปตามกำลัง รวมไปถึงการแสดงน้ำใจต่อมิตรทั้งหลาย เป็นต้น ถึงแม้ว่านวนิยายจะมีหน้าที่หลักในการให้ความเพลิดเพลินและผ่อนคลายความตึงเครียด แต่เมื่อ ศึกษานวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ผ่านมุมมองของหลักธรรมทศ 6 เนื้อหาที่ผู้เขียนถ่ายทอด ออกมาสามารถจำลองสถานการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านได้เห็นผลของการกระทำของตัวละคร แสดงให้เห็นข้อคิดแก่ผู้อ่านทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านนวนิยายที่เกี่ยวข้องกับ “กรรม” ที่เป็นการกระทำที่ทุกตัวละครได้ทำไว้ และต้องได้รับผลของการกระทำนั้น การอ่านนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง จึงเป็นการสะท้อนย้อนดูตัวเองได้ว่า ทุกตัวละครต้องดำเนินไปตามกรรมที่เป็น

ผลมาจากการกระทำ ดังนั้นเราทุกคนจึงควรดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท รู้หน้าที่ของตน และปฏิบัติตนตามหน้าที่ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นอย่างดีงาม

2. การศึกษานวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง โดยวิเคราะห์ผ่านหลักธรรมทศ 6 เป็นการแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องสังสารวัฏที่ยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชาวล้านนา หากพิจารณาจากเนื้อเรื่องในนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ผู้แต่งได้สอดแทรกคติความเชื่อในเรื่องกรรม การกลับชาติมาเกิด แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ยังคงอยู่ในชีวิตของชาวล้านนา ทำให้เห็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวล้านนาหรือคนภาคเหนือที่มีความเป็นอัตลักษณ์ผ่านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและสงบสุข ดังที่ สำนักพิมพ์แสงดาว (เนียรปาดิ, 2561, น. คำนำสำนักพิมพ์) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ไว้ว่า “กลิ่นกาสะลอง บอกเล่าเรื่องราวความรักที่แม้ความตายก็ไม่อาจพราก เมื่อสองดวงจิตยังผูกพัน รอคอยให้สายธารแห่งวันเวลาพัดพาอีกครั้งที่ขาดหาย ครั้งที่เคยถูกยื้อแย่งไปตระกองกอด ให้हनคืนสู่อ้อมอกเจ้าของที่แท้จริง ด้วยฝีมือบรรยายของ เนียรปาดิ ถ้อยจำนรรจาภาษาเหนือนั้นจึงราวจะพาผู้อ่านให้ย้อนวันเวลาไปซึมซับขนบอันเรียบง่ายแต่งดงาม พร้อม ๆ กับรับชมละครชีวิตฉากใหญ่ จวบจนหน้ากระดาษสุดท้ายปิดฉากเรื่องราวของคนรักและคนรอ ทิ้งไว้เพียงกลิ่นกาสะลองรึ้นนาสิกที่จะหอมตรึงใจไปอีกแสนนาน”

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. การศึกษานวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง โดยวิเคราะห์ผ่านหลักธรรมทศ 6 ผู้สนใจสามารถนำหลักธรรมดังกล่าวไปเป็นแบบปฏิบัติในการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท การรู้จักหน้าที่ของตนและการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น

2. การศึกษานวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง แสดงให้เห็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนและแฝงเร้นภายในเรื่องเพื่อให้อ่านได้เกิดการตีความต่อไป เหตุการณ์ในนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ทำให้อ่านได้เรียนรู้ผลที่เกิดจากการกระทำของตัวละครในแบบต่าง ๆ เมื่อวิเคราะห์นวนิยายเรื่องดังกล่าวผ่านหลักธรรมทศ 6 จึงเป็นกรณีศึกษาที่ดีสำหรับการบูรณาการศาสตร์ระหว่างวรรณกรรมไทยกับพระพุทธศาสนาได้อย่างลงตัว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. หลักธรรมทศ 6 เป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับพุทธศาสนิกชน สำหรับผู้ที่สนใจสามารถนำหลักธรรมทศ 6 ไปศึกษาผ่านวรรณคดี วรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น วรรณคดี พระพุทธศาสนา วรรณกรรมสำหรับเด็ก หนังสือเสริมกำลังใจ เป็นต้น
2. จากการศึกษานวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง : กรณีศึกษาผ่านหลักธรรมทศ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาการกระทำของตัวละครที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทศ 6 สำหรับผู้ที่สนใจสามารถศึกษาการกระทำของตัวละครที่ไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมทศ 6 อันจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวละครและผลของการกระทำที่แตกต่างกัน
3. นวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง ยังมีประเด็นที่เกี่ยวกับความเชื่อที่น่าสนใจอีกหลายประเด็น เช่น เรื่อง การกลับชาติมาเกิด การเสียผีหรือผีตอผี หรือความเชื่อที่ปรากฏในประเพณีของชาวเหนือ เป็นต้น สำหรับผู้ที่สนใจสามารถวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง กลิ่นกาสะลอง

เอกสารอ้างอิง

- คม ชัด ลึก ลีกว่าข่าว. (2562). จอแก้ว เรื่องย่อละคร 'กลิ่นกาสะลอง' (เต็มเรื่อง). เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2563 จาก <https://www.komchadluek.net/news/ent/374785>
- ธนภร วงศกรฉัตร. (2561). ศึกษาวิเคราะห์ปรัตถิมทิสในพุทธปรัชญาเถรวาท (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เนียรปาดิ. (2561). กลิ่นกาสะลอง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ ฯ : แสงดาว.
- ประโยชน์ฐิติ นุตร์อำพันธ์. (2549). เพราะชีวิตถูกลิขิตโดยกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- เพชร ช่วยเชื้อ. (2551). ทศ 6. กรุงเทพมหานคร : Dดี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2563 จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=265
- สุชาติ บุษย์ชญาณนท์. (2561). ตามกระแสบุพเพสันนิวาส : มุมมองพุทธปรัชญา. เรียกใช้เมื่อ 1 พฤศจิกายน 2563 จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/pmprapas/2018/05/20/entry-6/comment>

พุทธทาสภิกขุ. (2554). อุดมคติแก้ปัญหาได้ทุกชนิด. กรุงเทพฯ : ดวงตะวัน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

วศิน อินทสระ. (2555). หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพฯ : ธรรมดา.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช. (2560). หนังสือสอนพระพุทธานุสสาแก่เด็ก “ทศ 6” และ “สังคหวัตถุ 4”. นครปฐม : โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย.

